

POVODOM

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 51
Godina XXVI
Maj, 2021.
[str. 9-14]

© Monos 2021

Neka moja iskustva iz dvadesetogodišnje saradnje u "Gračaničkom glasniku"

Mina Kujović

(povodom 25. godišnjice časopisa)

Časopis za kulturnu historiju "Gračanički glasnik" postao je, tokom redovnog dugogodišnjeg izlaženja, od 1996. godine, prepoznatljiv svojim sadržajima, ali i zato što nije mijenjao sadržajnu koncepciju, odnosno tematske rubrike koje su zastupljene od samog početka njegovog izlaženja: Povodom, Teme, Prošlost, Građa, Zavičaj, Riječ, Prikazi i osvrti, Listovi i Dodatak. Autorica se u prilogu osvrće na 21 godinu saradnje u "Gračaničkom glasniku", na čijim su stranicama objavljena njena 32 priloga, najviše u rubrikama "Prošlost" i "Građa".

Ključne riječi: Gračanica, Arhiv Bosne i Hercegovine, "Gračanički glasnik", poznavstvo sa urednikom, iznalaženje tema o Gračanići

UVOD

"Gračanički glasnik" je prvo bio časopis za kulturnu historiju Gračanice i njene šire okoline, a danas je časopis za kulturnu historiju i Gračanice, ali i za historiju Bosne i Hercegovine. Redovno izlazi dva puta godišnje, 25. maja i 25. novembra. Osnivač i prvi izvršni urednik, a kasnije i glavni i odgovorni urednik časopisa prof. dr. Omer Hamzić u jednom svom tekstu navodi kako je Časopis pokrenut 1996. godine, tek što je rat završen, u vrijeme kad je za historiju i kulturu bilo najmanje zainteresiranih. (Hamzić O: 2011) Atif Kujundžić, književnik iz Lukavca, povodom izlaska 10. broja proglasio je časopis "Gračanički glasnik" jednim od najvećih vakufa Gračanice koji će nadživjeti i njegovog osnivača i nas i mnoge generacije. (Kujundžić, A: 2000). Časopis je od samog pojavljivanja u "nevrijeme" svojim vizualnim izgledom, odnosno svojom likovnom opremom odmah privukao širu pažnju. Svaki broj je po izgledu različit, jer

na svojim naslovnica, a i u knjižnom bloku redovno donosi radove i redovno predstavlja po jednog likovnog umjetnika. Časopis je svojim zanimljivim i raznovrsnim sadržajima prepoznatljiv i cijenjen među brojnim čitaocima različitih interesovanja. Trajno je zadržao osnovne programske segmente: historiografija i kulturno naslijeđe, književnost i umjetnost, tekuće aktuelnosti i publicistika. Sadržajna koncepcija je veoma malo mijenjana i dopunjavana. Glavne su rubrike "Povodom", "Prošlost" (historijske teme), "Zavičaj", (etnografske teme, kulturno-historijsko naslijeđe, prirodni resursi, likovi zavičaja). Rubrika književnost od 5. broja preimenovana je u "Riječ" i u njoj se objavljuju književni tekstovi, esejistika, osvrti, prikazi i recenzije novih knjiga. Od 15. broja uveden je i "Glosar novih autora", odnosno saradnika koji se prvi put pojave sa svojim prilogima u Časopisu, kao i neke povremene rubrike poput rubrike "Predstavljamo vam doktore nauka sa područja Gračanice". Jedna od stalnih rubrika "ide" pod naslovom "Listovi gračaničkog kalendara" kao mala gračanička hronika u kojoj se bilježe i obrađuju svi značajniji događaji u Gračanici i to u neprekinutom kontinuitetu – od decembra 1995. godine do danas. Iako se radi o kratkoj publicističkoj formi (skoro u vidu natuknica), u njima se, kako je imao običaj da kaže glavni urednik Hamzić, biraju i objavljuju sadržaji po kriteriju "historičnosti", dakle samo oni važniji događaji koji bi mogli biti interesantni kao izvor za neku buduću lokalnu historiju.

U tekstu povodom dva desetljeća ovog časopisa Amir Brka, književnik i jedan od njegovih saradnika, između ostalog, napisao je da je gračanički mikroidentitet sada u situaciji na koju može biti ponosan, onako kako to ne može biti, vjerovatno, niti jedna druga sredina u Bosni i Hercegovini. Usput iznosi mišljenje da su vrijednosti lokalnih identiteta izložene marginaliziranju, guranju na perife-

riju pažnje pa i zatiranju zbog pisanja o nacijama, državi, vjerama ... pa je časopis "Gračanički glasnik" primjer i uzor koji bi trebale slijediti i druge sredine u Bosni i Hercegovini (Brka, A: 2015).

Iako je časopis "Gračanički glasnik" primarno gračanički, za historiju Gračanice i njene šire okoline, to mu nije bila prepreka da se na njegovim stranicama objavljuju i radovi koji se odnose na historiju sjeveroistočne Bosne i povremeno cijele Bosne i Hercegovine, te prilozi povodom obilježavanja značajnih historijskih godišnjica. Prema stavu glavnog urednika, Gračanica je integralni prostor Bosne i Hercegovine i sve što se odnosi na bosanskohercegovački prostor odnosi se, naravno, i na gračanički mikro-prostor.

POČETAK SARADNJE O ČASOPISU "GRAČANIČKI GLASNIK"

U Arhivu Bosne i Hercegovine radila sam na poslovima saradnje sa korisnicima arhivske građe i prvi put sam čula za ime dr. sc. Omera Hamzića kad me je 1998. godine putem telefona pitao da li u Arhivu postoje neki podaci o Ibrahimu Pjaniću. U arhivskom fondu Zemaljska komisija za Bosnu i Hercegovinu za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača (1944 – 1947.) pronašla sam Pjanićev dosije, predala sam kopiju njegovom sinu i pitala se što li mu treba dosije jednog ustaše, jer nisam pojma imala šta Hamzić radi i čime se, zapravo, bavi. Nije mi rekao da priprema članak o muslimanskim milicijama u Drugom svjetskom ratu i ulozi pojedinih ličnosti u njihovim redovima na području Gračanice, prvenstveno Pjanića. (Hamzić, O: 2001).

Ubrzo nakon toga došao je u Arhiv Bosne i Hercegovine sa "naramkom" do tada objavljenih sedam brojeva časopisa, koji su po obimu bili nešto tanji nego kasniji brojevi i rekao mi kako traži saradnike. To je bio poratni period kad smo se mi u Arhivu

još oporavljali i pokušavali da otpočnemo sa normalnim radom.¹ Kako u Arhivu niko nije bio zainteresiran za saradnju, preuzela sam papir u kojem je Hamzić naveo koje ga teme iz Gračanice zanimaju i obećala mu da ću pokušati da nešto od građe pronađem za obradu tih tema.² "Prošla" sam kroz naša informativna pomagala (vodiče i inventare) i pribilježila signature koje se odnose na Gračanicu. Napisala sam prilog o toj građi koji je objavljen u osmom broju "Gračaničkog glasnika" i mislila da je to kraj. Taj moj tekst, sjećam se, bio je prekucan na pisačkoj mašini, jer su nam u to vrijeme kompjuteri još uvijek bili mislena imenica. Znam da tada nisam planirala nastaviti dalja istraživanja o Gračanicima niti pisati članke o njenoj historiji. Ni danas ne bih znala reći zašto i kako sam postala stalni saradnik ovog časopisa. Znam samo da sam redovno, istražujući neku drugu temu, od tada gledala da li ima nešto što se odnosi i na Gračanicu, tu građu izdvajala i kasnije obrađivala, naravno uz svesrdnu uredničku pomoć i podršku glavnog urednika. Nakon što sam predala prvi rad za 8. broj (Kujović, M. 1999). nisam mogla ni sanjati da ću postati redovni saradnik u tom časopisu u narednih 20 i više godina.³

KAKVI SU BILI I KAKO SU NASTAJALI PRILOZI

Teme koje sam obrađivala za Časopis su raznovrsne, jer nisu birane nego su se same "pojavljivale" kako sam nailazila na određene pisane izvore iz gračaničke prošlosti, a koji do tada nisu korišteni. Radeći u Arhivu Bosne i

Hercegovine na izvornoj arhivskoj građi, nailazila sam, istražujući određene teme i na činjenice o različitim događanjima u raznim bosanskohercegovačkim gradovima. Urednik "Gračaničkog glasnika" je smatrao da su za "njegov" časopis takvi pojedinačni izvori ili samo nekoliko dokumenata koji se konkretno odnose na neki događaj iz gračaničke prošlosti zanimljivi kao izvor, ali i poticaj za neka buduća istraživanja, pa sam ih tako i predstavljala na stranicama "njegovog" Časopisa. Članci koje sam pisala za "Gračanički glasnik" nisu istraživački radovi u akademskom smislu te riječi, već samo predstavljanje dokumenata koji su se odnosili na različita događanja u Gračanicima, u različitim periodima. Zahvaljujući i zahtjevima urednika, razvila sam jedan možda nešto širi i detaljniji pristup u odnosu na čisto arhivističko predstavljanje nekog dokumenta. Sve je zavisilo od toga na kakve sem izvore "nailazila".⁴ Tako su se desile dvije podudarnosti, prva je da sam radeći na izvornoj arhivskoj građi, nailazila i na činjenice iz gračaničke prošlosti, pohranjene u različitim arhivskim fondovima, a draga je da je u Gračanicima redovno, dva puta godišnje publikovan Časopis u kojem su prvi put predstavljene na njegovim stranicama i tako postale dostupne i svim zainteresiranim čitaocima i istraživačima. To su najčešće one historijske činjenice, koje su obilježile gračaničku, ali i bosanskohercegovačku prošlost. Iz priloga se vidi da je i Gračanica prošla kroz sve historijske periode i probleme kroz koje su prošle i ostale bosanske čaršije, pa i cijela Bosna i Hercegovina. Ponekad sam i

1 Dva depoa Arhiva Bosne i Hercegovine su bila granatirana pa smo morali smještati građu, a nakon rata kad su nabavljene nove stalaže ponovo je vraćati. Nismo imali regulisan status pa u tom periodu nismo primali ni platu.

2 Sjećam se da su to bile teme iz zdravstva, prosvjete, saobraćaja i jedno ime. Zanimao ga je šerijatski sudija hafiz Ibrahim ef Mehinagić.

3 Danas mislim da je za to zaslužan i urednik prof. dr. Omer Hamzić koji se redovno zanimao da li ima nešto za naredni broj.

4 Tako se desilo da sam u registru za opšte spise iz 1884. godine u fonda Zajedničko ministarstvo financija pročitala zabilješku "Demonstracije u Gračanicima" pa je na osnovu nekoliko dokumenata napisan rad o tome kako je u Gračanicima obilježen rođendan austrougarskog cara i kralja Franje Josipa i uz pjevanje "srpskih radikalaca" koji su remetili javni red i mir pjevanjem "svjih serbiše lide"

namjerno nešto tražila na zahtijev glavnog urednika. Podatke o šerijatskom sudiji Ibrahim ef. Mehinagiću nisam pronašla, ali sam pronašla dosta podataka o Fridrihu Foglaru, predstojniku Okružne oblasti Donja Tuzla, koji je imao velikih zasluga za urbani razvoj Gračanice, uređenje korita rijeke Sokoluše u Gračanici, izgradnja uskotračne pruge itd. Kad su u gračaničkoj gradskoj upravi pojedinci počeli prigovarati (ili predlagati) da se ulica koja nosi njegovo ime zamijeni nekim drugim imenom, urednik me zamolio da "potražim nešto" o Foglaru, pa je tako nastao članak na osnovu kojeg je ostala Foglarova ulica u centru Gračanice.⁵

Najveći broj mojih priloga odnosi se na historiju gračaničke čaršije u periodu od austrougarske okupacije 1878. do 1924. godine, a samo dva priloga dotiču se prve decenije nakon Drugog svjetskog rata.⁶ U skladu sa koncepcijom Časopisa, koji se tematski ne ograničava isključivo na Gračanicu iako je gračanički "proizvod", jedan broj mojih priloga, objavljenih na njegovim stranicama

odnosi se na područje sjeveroistočne Bosne i šire područje Bosne i Hercegovine.

Moji radovi najviše su objavljivani u rubrikama, "Prošlost" i "Građa". U svakom od njih predstavljena su neka nova saznanja neke nove činjenice, najviše iz prošlosti same Gračanice, ali ponekad i izi njene šire okoline. U prilogima nisu analizirane historijske prilike i dešavanja u Gračanici nego su samo predstavljeni arhivski izvori koji su najčešće sami "objašnjavaju" određene događaje, kojih je u Bosni i Hercegovini u periodu od 1878. do 1950. bilo zaista puno.⁷

Moja saradnja u časopisu "Gračanički glasnik" počela je 1999. godine, kad je u broju 8 objavljen prilog o Gračanici u arhivskim dokumentima u fondovima 1919. do 1924. godine (Kujović, M. 1999) i kontinuirano traje sve do 2020. godine, odnosno do 50. broja. U tom razdoblju od 21 godine na stranicama "Gračaničkog glasnika" objavljeno je 18 mojih radova koji se odnose samo na gračaničku čaršiju, 3 na sjeveroistočnu Bosnu, 3 na Bosnu i Hercegovinu, 2 na ličnosti⁸ i 8 prikaza objavljenih knjiga. Prilozi koji se odnose na

5 Gradska uprava u Gračanici je uz pomoć okružne vlasti na čelu sa Foglarom, pune tri godine vodila aktivnost na regulaciji rijeke Sokoluše (izgradnja kamenih podzidova i s jedne i s druge strane obale) i izgradnji sasvim nove ulice duž njene lijeve obale sa lijepom kamenom ogradom, malim kamenim kulama i stepenicama kojima se silazilo u rijeku. Gradnju ulice nesebično je podržavao i pomagao okružni predstojnik Foglar. Osim zvaničnika i drugi ugledni ljudi u Gračanici cijenili su Foglarove zasluge, ne samo u gradnji spomenute ulice, već njegovo ukupno zalaganje za razvoj i napredak njihovog grada i okoline. Zato se Gradsko zastupstvo nije dvoumilo donoseći odluku da novoizgrađenoj ulici s lijeve strane Sokoluše dodijeli njegovo ime – Foglarova obala. Povodom otvaranja te ulice priređena je velika svečanost koja se dugo pamtila u Gračanici. Izvještaj sa svečanosti, koji potpisuje dopisnik Osman Nuri, objavljen je u listu "Bošnjak" (Kujović, M. 2008)

6 U Arhivu Bosne i Hercegovine pohranjeni su arhivski fondovi najviših i viših organa vlasti, nastali u periodu od 1878. do 1924. godine. Nakon ukidanja Pokrajinske uprave u Sarajevu i podjele Bosne i Hercegovine na 6 oblasti, 1924. godine, gračanički srez je pripao Tuzlanskoj oblasti, da bi nakon uvođenja šestojanuarske diktature i podjele Kraljevine na banovine, 1929. godine, bio priključen Vrbaskoj banovini. Stoga u Arhivu Bosne i Hercegovine nema građe koja se odnose na Gračanicu za historijsko razdoblje poslije 1924. godine.

7 Ovaj je period bremenit različitim političkim smjena državnih vlasti, kad je Bosna i Hercegovina nakon nekoliko stoljeća bitisanja u okviru Osmanskog carstva došla 1878. godine pod upravu nove Austrougarske carevine i kraljevine, i period velikog Prvog svjetskog rata (1914-1918) nakon kojeg je Bosna i Hercegovina iz okvira jedne evropske monarhije ušla u sastav novoformirane balkanske države Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca (1918-1929) i Kraljevine Jugoslavije (1929-1941). Bremenit je privrednim problemima obnovom nakon četverogodišnjeg ratom uništenih privrede, društvenim dešavanjima. Kao što su promjene u lokalnoj upravi i privikavanje na nove odnose.

8 Radovi su objavljeni u rubrikama "Riječ" i "Prošlost", jedan je napisan povodom 100 godina od smrti pjesnika Muse Čazima Čatića, a drugi se odnosi na doprinos prof. dr. Jusufa Mulića bosanskohercegovačkoj historiografiji.

gračaničku čaršiju bili su iz sljedećih oblasti: historija, školstvo, vjerske i kulturne, te privredne i saobraćajne prilike.

ZAKLJUČAK

Sve lokalne zajednice imaju svoje vlastite probleme, historijska događanja, razvojne puteve, posebne odnose i regionalne specifičnosti. Sve te posebnosti zajedno dio su cjelovitih historijskih događanja pa otkrivanje i razumijevanje tih pojedinačnih događaja daje raznolikost opštehistorijskim procesima i ukazuju na neiscrpnost slojeva proteklog života. Tekstovi objavljeni na stranicama časopisa "Gračanički glasnik", među kojima su i oni koje potpisuje autorica ovog priloga, a koji se odnose na historiju jedne lokalne bosanskohercegovačke sredine kakva je gračanička čaršija, sigurno su i dio cjelokupne historiografije ove zemlje. U periodu od 1998. do 2020. godine u brojevima od 8 do broja 50, objavila je 32 priloga, najvećim dijelom iz historijata gračaničke čaršije u periodu od 1878. do 1955. godine. Prilozi su uglavnom napisani na temelju nekorištenih i manje poznatih historijskih izvora, pohranjenih u arhivskim fondovima u Arhivu Bosne i Hercegovine.

LITERATURA

1. Omer Hamzić: Putevi i stranputice viteza Pjanića – neka obilježja Sokola u Drugom svjetskom ratu u: *Gračanički glasnik*, 11/2001.
2. Omer Hamzić, "Gračanički glasnik" u funkciji razvoja lokalne historije – pristup, rezultati, iskustva": u: *Gračanički glasnik*, 31/2011. 177-185
3. Atif Kujundžić, *Gračanički glasnik* je vakuf ili ona vrsta zadužbine, koja neovisna o odnosu sredine i savremenika – ima svoju trajnu i neprocjenjivu vrijednost..., u: *Gračanički glasnik*, 10/2000, 72-79.
4. Amir Brka, Uz dva desetljeća "Gračaničkog glasnika" – povodim jubilarnog 40 broja, u: *Gračanički glasnik*, 40 2015. 5-6
5. Mina Kujović.; Gračanica u arhivskim fondovima najviših organa uprave u Bosni i Hercegovini u periodu od 1918. do 1921., u: *Gračanički glasnik*, 6/ 1999., 30-38
6. Mina Kujović: Tragom dokumenata: nacionalistički ispadi nekih Srba u Gračanici 1894. godine : *Gračanički glasnik*, 17/2004, 82-85
7. Mina Kujović: Okružna oblast Donja Tuzla pod upravom Fridriha von Foglara od 1894. do 1912, godine, u: *Gračanički glasnik*, 25/2008. 91-100

SUMMARY

SOME OF MY EXPERIENCES AFTER TWENTY YEARS OF COOPERATION IN THE "GRAČANIČKI GLASNIK" (ON THE OCCASION OF THE 25TH ANNIVERSARY OF THE JOURNAL)

The Journal for cultural history "Gračanički glasnik" became, during its regular long time publication (since 1996) recognizable by its contents, but also because it did not change its content concept, that is, the thematic sections that have been represented since the very beginning of its publication: On the occasion of, Topics, The Past, Sources, The Word, Reviews. In the article the author refers to 21 years of cooperation in the "Gračanički glasnik", which published 32 of her articles, mostly in the sections "The Past" and "Sources".